

*Гідора-Шишковська А. Л.,
асистент кафедри теорії, історії держави і права
Чернівецького юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В РІЗНОСТРУКТУРНИХ МОВАХ

Анотація. Серед структурних типів виявлено всі види термінів: прості, складні, складені, аббревіатури та терміносполучення. Аббревіатурами є терміни-іменники, які складаються зі скорочених компонентів складного (вихідного) слова/терміна.

Ключові слова: класифікації юридичних термінів Європейського Союзу, терміносистема, дефініції.

Постановка проблеми. Термінологія є основою фахової комунікації та будь-якої професійної інформації [8, с. 93]. В.М. Савицький переконаний: «Слова-терміни відіграють стрижневу роль, виступають у ролі скелету, який обростає мовною тканиною» [12, с. 9].

Метою статті є класифікація основних підходів юридичних термінів Європейського Союзу (далі – ЄС) у різноструктурних мовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні вчені, зокрема М.Б. Вербенец, підкреслюють: «Щоб юридичний текст, особливо законодавчий, був чітким і лаконічним, бажано, щоб він вмщував виключно терміни» [2, с. 104]. Проте ми можемо говорити про тяжіння, наближеність до того, щоб фаховий текст містив лише терміни. Дослідження фахових текстів різного ґатунку показують, що вони містять загальноживану лексику, яка є найбільш репрезентативною. Пропорційно значно менша частка відводиться власне термінам.

Сукупність термінів певної галузі становить її термінологію. Термінологія як система наукових термінів являє собою підсистему всередині загальної лексичної системи мови.

З огляду на традиційні підходи до визначення терміну, його ознаки та функції слід погодитися з Р.І. Дудок, що нові концепції розвитку термінознавства потребують нових підходів до вивчення терміна, серед яких мають бути нормоцентричний, функціональний, динамічний, що дають змогу здобути знання про реальні складні когнітивно-комунікативні процеси в структурі терміна [7]. Крім того, узагальнююча особливість терміна як його когнітивно-дефінітивна значущість виражається в тому, що термін стає носієм і зберігачем спеціальної інформації, яка належить до визначеної терміносистеми [4, с. 22].

Дослідження термінології ЄС у різноструктурних мовах сприяє унормуванню термінології права ЄС, міжнародній стандартизації термінів, дотриманню єдності термінології, її несуперечливості й логічній впорядкованості, відповідності національним і міжнародним термінологічним стандартам.

Елементи тих чи інших спеціальних мов можуть входити в правові акти, які регулюють відповідну сферу відносин. Мова правових актів відрізняється не лише термінологією, а й внутрішньою будовою, особливими способами передачі думки. Крім того, правова термінологія регулюється узагальненими та специфічними дефініціями [12, с. 16–17].

Центральну роль в організації людських знань відіграє процес формування понять. **Поняття** – це одиниця думки з розмитим змістом та обсягом. Конкретного змісту й обсягу поняття набирає лише в межах певної галузі знання або діяльності [11, с. 48–52].

Процес вербального закріплення поняття відбувається під час формування дефініції та створення терміна.

Під **дефініцією** розуміють розгорнуте визначення поняття за допомогою певним чином побудованого речення. Натомість **термін** – це ім'я поняття [1]. Через дефініцію термін розкриває суттєві ознаки й виражає спеціальне поняття в спеціальній сфері [11, с. 90].

У широкому розумінні термінологією права ЄС вважають усі слова або словосполучення, за допомогою яких у текстах правових актів позначаються спеціальні поняття. Фахівці з термінознавства обов'язковою ознакою правового терміна називають наявність чітко окресленого змісту поняття у формі правової дефініції.

Правову інформацію можна представити як вид соціальної інформації, що має знакову природу, оскільки носії цієї інформації – терміни – виражають спеціальні знання. Термін акумулює мовну й спеціальну інформацію [3, с. 24–27].

Сукупність термінів, які впорядковані не за алфавітом, а згідно з логікою конкретної науки або галузі, трансформуються в **терміносистему**.

Для дослідження терміносистеми правових актів ЄС важливою є теза про те, що терміносистема представлена в певному сенсі як інформаційна мова визначеної сфери. Як і Р.І. Дудок, ми визначаємо **терміносистему** як чітко окреслену систему ієрархічно взаємопов'язаних понять певної спеціальної/професійної галузі відповідно до її концептуального апарату.

Що стосується структури термінів, то більшість фахівців за формальною структурою поділяють терміни на такі види:

- 1) кореневі слова: корінна лексика, запозичена лексика;
- 2) похідні слова: корінна, запозичена (терміни, утворені за допомогою префіксації, суфіксації, суфіксально-префіксального способу);
- 3) складні слова: корінна лексика, гібридотерміни, запозичена лексика;
- 4) словосполучення;
- 5) аббревіатури;
- 6) символи-слова (сполучення літер із цифрами);
- 7) моделі-слова (форма першої літери відбиває форму об'єкта) [5, с. 17].

Зазначені структурні типи термінів характерні також для термінів правових актів ЄС. Наприклад, такими є терміни – прості слова: англ. *access*, фр. *acces*, нім. *Zugang*, укр. *доступ*.

Проте оскільки основні мови, якими написані правові тексти ЄС (англійська, німецька, французька), характеризуються різним ступенем синтетизму та аналітизму, то й продуктивність зазначених типів термінотворення буде різною. Так, терміни *утримання*

(укр.), *abstention* (англ.), *abstention* (фр.) утворені суфіксальним способом, а німецький відповідник *Stimmenthaltung* – словоскладанням.

Спостерігаються також повні структурні відповідники. Це стосується здебільшого термінологічних словосполучень: англ. *academic recognition*, фр. *reconnaissance academique*, нім. *akademische Anerkennung*, укр. *академічне визнання*.

Багатокомпонентні термінологічні словосполучення є досить репрезентативними в термінології ЄС: англ. *adopt common positions*, фр. *arreter des positions communes*, нім. *gemeinsame Standpunkte annehmen*, укр. *ухвалювати спільні позиції*; англ. *Advisory Committee on Vocational Training*, фр. *comite consultatif pour la formation professionnelle*, нім. *Beratender Ausschuss fur Berufsausbildung*, укр. *Дорадчий комітет із професійного навчання*.

У термінах-словосполученнях граматичне оформлення може виражатися закінченнями (укр. *суспільний діалог*), прийменниковими конструкціями (нім. *Dialog mit dem Burger*).

Слід зазначити, що спостерігається тенденція до уніфікації термінів. Це розповсюджується на такі їх види:

1) **прості терміни**: англ. *Agency*, фр. *Agence*, нім. *Agentur*, укр. *агенція*;

2) **терміни-символи**: англ. *Agenda 2000*, фр. *Agenda 2000*, нім. *Agenda 2000*, укр. *Порядок денний 2000; Програма 2000*;

3) **терміни-аббревіатури**: англ. *CEFTA* (Central European Free Trade Agreement), фр. *ALEC* (Eaccord de libre-echange centre-europeen), нім. *CEFTA* (Zentraleuropaisches Freihandelsabkommen), укр. *ЦЕФТА; CEFTA* (Центральноєвропейська угода про вільну торгівлю).

У складі правничої термінології ЄС є власне юридичні терміни, а також номенклатурні назви й аббревіатури (скорочені номінації всіх названих груп).

Джерелом терміносистем є термінологія. На відміну від термінології, терміносистема формується не разом із формуванням певної науки, а відповідно до етапів формування теорії або теорії цієї науки [1, с. 85].

Терміносистема – це система термінів у певній галузі наукового знання, що обслуговує наукову теорію/концепцію. Терміносистема формується на певному етапі розвитку конкретної галузі наукового знання.

Типовими ознаками терміносистеми є такі:

- 1) цілісність терміносистеми;
- 2) відповідність суми частин цілому;
- 3) певна сталість терміносистеми [1, с. 86].

Ще один аспект, який привертає увагу термінознавців, – це створення нових термінів. Нові терміни утворюються шляхом або використання внутрішніх ресурсів мови, або запозичення.

За допомогою внутрішніх ресурсів терміни створюють двома основними способами:

1) зміна значення, яка відбувається шляхами термінологізації та транстермінологізації (зміни значень термінів, запозичених з інших наук);

2) зміна структури (суфіксація, префіксація, складні терміни, словосполучення, аббревіатури) [6, с. 91].

Продуктивним способом термінотворення є **запозичення** з інших мов.

Способи передачі запозичених термінів є такими:

запозичити й переписати за правилами орфографії рідної мови або зберегти оригінальне написання;

перекласти цей термін рідною мовою: буквально (калькувати) або описово [6, с. 92].

Висновки. Отже, запозичення може бути повним або частковим. За повного запозичення запозичується як внутрішня, так і зовнішня форма терміна. Повна асиміляція – це повне пристосування іншомовного слова до фонетичних і морфологічних законів рідної мови. Часткова асиміляція – це збереження деяких фонетичних і граматичних особливостей мови продуцента. Основним способом часткового запозичення є калькування (буквальний переклад). Повна калька – це послідовний переклад усіх елементів, а часткова калька – не всіх [6, с. 92].

Продуктивні греко-латинські терміноелементи знаходимо в термінології правових актів ЄС, а саме: англ. *Automated Fingerprint Identification System* (AFIS), фр. *Systeme automatise d'identification d'empreintes digitales* (AFIS), нім. *Automatisiertes Fingerabdruck-Identifizierungssystem* (AFIS), укр. *Автоматизована система ідентифікації відбитків пальців* (ACIB; AFIS); англ. *Adjustment*, фр. *ajustement*, нім. *Anpassung, adanacja*; англ. *association*, фр. *Association*, нім. *Assoziation*, укр. *асоціація*; англ. *declaration*, фр. *Declaration*, нім. *Deklaration*, укр. *декларація*.

Зазначені підходи й концепції на визначення термінів, термінології та терміносистеми, окреслення структурних і семантичних моделей термінотворення є плідними для дослідження терміносистеми правових актів Європейського Союзу в різноструктурних мовах.

Література:

1. Васенко Л.А. Фахова українська мова : [навч. посібник] / Л.А. Васенко, В.В. Дубічинський, О.М. Кривець ; за ред. Л.А. Васенко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 272 с.
2. Вербець М.Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування 2004 року : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / М.Б. Вербець. – К., 2004. – 200 с.
3. Володина Г.И. Структурно-семантические варианты предложения и их содержательная противопоставленность / Г.И. Володина // Синтаксис: изучение и преподавание : сб. работ учеников В.А. Белошапковой / отв. ред. И.В. Галактионова. – М. : Диалог-МГУ, 1997. – С. 24–27.
4. Володина М.Н. Когнитивно-информационная природа термина и терминологическая номинация : дис. ... докт. филол. наук : спец. 10.02.04 / М.Н. Володина. – М., 1998. – 345 с.
5. Д'яков А.С. Основы терминотворения: семантические та социолінгвістичні аспекти / А.С. Д'яков, Т.Р. Кияк, З.Б. Куделько. – К. : ВД «КМ Academia», 2000. – 218 с.
6. Дубічинський В.В. Актуальні проблеми формування термінологічної компетенції студентів вищих технічних закладів / В.В. Дубічинський, Л.А. Васенко, О.М. Кривець // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2004. – № 503. – С. 91–92.
7. Дудок Р.І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках : [монографія] / Р.І. Дудок. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – 358 с.
8. Касяненко Д.С. Особливості перекладу та лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС в контексті євроінтеграції України : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.16 / Д.С. Касяненко. – О., 2011. – 200 с.
9. Мишланова С.Л. Термін в медичному дискурсі : дис. ... докт. филол. наук : спец. 10.02.19 / С.Л. Мишланова. – М., 2003. – 392 с.
10. Дюрягин І.Я. Язык закона / І.Я. Дюрягин ; под ред. А.С. Пиголкина. – М. : Юридическая литература, 1990. – 200 с.
11. Пшенична Л.Е. Термінологічний аналіз: позначування та виозначування / Л.Е. Пшенична, Н.Б. Шишкіна // Проблеми української термінології: вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Львів, 2004. – № 503. – С. 48–52.
12. Савицький В.М. Язык процессуального закона (вопросы терминологии) / В.М. Савицький. – М. : Наука, 1987. – 288 с.
13. Lejczyk W.M. Terminoznawstw: przedmiot, metody, struktura = Terminovedenie: predmet, metody, struktura / W.M. Lejczyk, = L. Biesiekirska. – Bialystok : Uniw. W Bialymostoku, Inst. Fiologii Wschodnioslowianskiej, 1998. – 184 p.

Гидора-Шишковская А. Л. Основные подходы к классификации юридических терминов Европейского Союза в разноструктурных языках

Аннотация. Среди структурных типов выявлены все виды терминов: простые, сложные, составные, аббревиатуры и терминосоединения. Аббревиатурами являются термины-существительные, состоящие из сокращенных компонентов сложного (выходного) слова/термина.

Ключевые слова: классификации юридических терминов Европейского Союза, терминосистема, дефиниции.

Gidora-Shyshkovska A. Basic approaches to the classification of European Union's legal terms with different structure languages

Summary. Among the structural types found all kinds of terms: simple, complex, compound, abbreviations and terminological word-combination. Abbreviations are terms-nouns, abbreviations, consist of abbreviated components of the complex word/term.

Key words: classification of European Union's legal terms, terminological system, definitions.